

individual form of participation of the population with the police is substantiated. Describing the legislation of Estonia, which provides for an individual approach to involving citizens as police assistants, we note that the collective form of participation, which is enshrined in Ukraine, already creates barriers for the individual interaction of the population with law enforcement.

Estonia's experience shows an integrated approach to addressing the issue of police interaction with the population through a range of balanced legal and organizational aspects.

Keywords: *police assistant, police cooperation with the public, individual form of cooperation, collective form of cooperation, National Police.*

УДК 343.985

Сіроух І.В.

аспірант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-272-275

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Розглянуто деякі аспекти розслідування створення або утримання місць розпусти і звідництва, учинених організованими групами. Акцентовано увагу на ролі та місці допиту у розкритті досліджуваного кримінального правопорушення.

Ключові слова: *розслідування, звідництво, організаційно-тактичне забезпечення, слідча (розшукова) дія, допит, тактичний прийом.*

Постановка проблеми. З урахуванням якісних й кількісних змін злочинної діяльності виникає необхідність удосконалення організаційно-тактичного забезпечення проведення окремих процесуальних дій, зокрема допиту. Допити різних категорій осіб проводяться для виявлення необхідної інформації під час розслідування будь-яких кримінальних правопорушень. Це найбільш розповсюджена та обов'язкова слідча (розшукова) дія на будь-якому етапі розслідування. Завдяки їй проведенню можна виявити інформацію про учинений злочин, забезпечити можливість більш ефективного проведення інших процесуальних дій, висунення версій та планування роботи по доказуванню в цілому. У справах за фактами створення або утримання місць розпусти і звідництва допит також не втрачає своєї актуальності. Важливого значення у цьому контексті набуває забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення допиту.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Забезпечення прав підозрюваного під час проведення допиту висвітлювалося в роботах таких науковців: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, В.Г. Лукашевич, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Проблеми попередження й розслідування кримінальних правопорушень проти моральності досліджували у своїх роботах М.С. Дмитрієв, О.О. Дудоров, Д.Є. Кирюха, М.В. Куратченко, В.Ю. Мосяженко, К.Ю. Назаренко. Втім, в їх дослідженнях не було приділено достатньої уваги організації і тактиці проведення допиту при розслідуванні злочинів проти моральності.

Метою даної статті є дослідження організаційно-тактичного забезпечення проведення допиту при розслідуванні злочинів проти моральності та забезпечення прав підозрюваного.

Виклад основного матеріалу. Допит є найбільш розповсюдженою процесуальною дією, за допомогою якої збирається інформація про злочинну діяльність певних осіб. Проте слідчому необхідно враховувати, що підозрювані не зацікавлені у повному й всебічному розкритті та розслідуванні злочину, що не може не впливати на правдивість їх показань. Тому для успішного проведення допиту і отримання позитивних результатів слідчі повинні володіти знаннями про закони мислення, логічні методи і прийоми, закономірності психології та тактичні прийоми допиту, що розроблені у криміналістиці, не

порушуючи їх законні права й свободи.

На думку В.М. Глібко, А.Л. Дуднікова, В.А. Журавля, В.Ю. Шепітька та інших учених, допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [1, с. 252].

М.І. Порубов допит визначає як серію логічно пов'язаних між собою запитань, що ставляться слідчим у певній послідовності: хронологічній, логічній, тактичній, зворотній, психологічній [2, с. 70].

М.В. Савельєва і А.Б. Смушкин допит визначають як процесуальну дію, яка полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини у справі [3, с. 151].

За даними анкетування встановлено, що переважна більшість слідчих визначають допит при розслідуванні злочинів проти моральності (зокрема, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом) як джерело, з якого найчастіше була отримана значна кількість інформації. Вона сприяла встановленню істини, висуванню версій щодо особи злочинця та проведення подальших слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій у досліджуваних кримінальних провадженнях.

Як і будь-яка слідча (розшукова) дія, допит складається з трьох етапів: підготовчого, безпосереднього допиту та заключного. Обов'язковим елементом отримання повних і достовірних показань є всебічне застосування організаційно-підготовчих заходів при проведенні допиту. До найбільш розповсюджених з них слід віднести такі:

- 1) вивчення матеріалів кримінального провадження;
- 2) визначення кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності його проведення;
- 3) вивчення особи допитуваного;
- 4) окреслення предмета допиту;
- 5) визначення часу й місця проведення допиту;
- 6) підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- 7) визначення технічних засобів для фіксації допиту;
- 8) вивчення (за необхідності) спеціальних знань;
- 9) складання плану допиту.

Розглянемо деякі з них.

При розслідуванні злочинів проти моральності здебільшого є свідки та підозрювані на початку кримінального провадження. Предметом їхнього допиту є будь-які обставини, що підлягають встановленню. Предмет допиту утворюють обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному здійсненні кримінального провадження та прийнятті правильного процесуального рішення.

Серед основних обставин, що повинні з'ясуватись під час допиту, з огляду на проведене дослідження нами виокремлено такі:

- 1) дані про особу допитуваного: сімейний стан, стан здоров'я, освіта, місце роботи, наявність судимості тощо;
- 2) які конкретно дії, пов'язані зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, було ним учинено, за яких обставин, мотивів та метою;
- 3) коли, де й за яких обставин учинено злочин та у чому конкретно проявились злочинні дії;
- 4) причина протиправних дій та ставлення особи до своїх дій, їхня оцінка;
- 5) взаємовідносини між злочинцем та потерпілим;
- 6) кількість й загальні прикмети учасників протиправних дій;
- 7) наявність слідів злочину на одязі потерпілого;
- 8) обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність;
- 9) чи зустрічався потерпілий із підозрюваними або їх знайомими після здійснення протиправних дій та ін.

На думку Р.С. Белкіна, вивчення особи допитуваного дозволяє слідчому визначити особливості, яких набуває процес формування показань, припустити, якою буде лінія поведінки на допиті та виробити потрібну тактику допиту [4, с. 102]. Дані про особу до-

питуваного можуть бути отримані з матеріалів кримінального провадження, допитів інших осіб, документів, що характеризують особу та оперативних матеріалів. При розслідуванні злочинів проти моральності одержані дані про допитувану особу дають додаткові важелі впливу на неї зокрема та ситуацію в цілому.

Заключним етапом підготовки до допиту є планування проведення слідчої (розшукової) дії. Недоліком роботи більшості слідчих є нехтування складанням письмового плану допиту, заміна його уявною схемою. Розслідування злочинів проти моральності відрізняється підвищеною складністю, тому проведення непродуманих допитів буде малоефективним. Складаючи план допиту, слідчий повинен звертати увагу на повноту, точність формулювання та послідовність запитань, що підлягають з'ясуванню, а також наявність і порядок пред'явлення речових доказів.

Вивченням кримінальних проваджень з'ясовано, що допит був спрямований на з'ясування: події злочину, обставин злочину, характеру дій злочинців у 100 % випадків; причин і умов, що сприяли злочину – 34 %; відомостей про минулі взаємини з іншими учасниками – 23 %. Визначені дані вказують на те, що при розслідуванні усього масиву досліджуваних проваджень, слідчі з'ясовують подію злочину, обставини злочину, характер дій злочинців.

Окрім належних підготовчих заходів, успішність допиту залежить від умілого вибору та ефективного застосування тактичних прийомів. Аналіз анкетування респондентів показав, що під час розслідування злочинів проти моралі застосовуються такі тактичні прийоми допиту:

- встановлення психологічного контакту – 68 %;
- спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій – 53 %;
- деталізація показань з метою виявлення суперечностей – 51 %;
- пред'явлення доказів – 15 %;
- використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами – 23 %;
- акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним – 34 %.
- переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей – 11 %.

На думку Г.Г. Доспулова, що викриття неправдивих показань підозрюваного забезпечується такими засобами:

- постановки деталізуючих запитань щодо перебування допитуваного у вказаному місці і контрольних запитань щодо фактів, точно встановлених у справі;
- оголошення фрагментів показань осіб, на яких посилався підозрюваний;
- оголошення показань осіб, які спростовують заяву підозрюваного про алібі;
- пред'явлення доказів, які підтверджують перебування допитуваного у місці вчинення злочину;
- оголошення висновку експерта, результатів окремих слідчих (розшукових) дій, які свідчать про можливість перебування допитуваного на місці злочину [5, с. 56].

М.І. Порубов рекомендує з метою викриття допитуваного щодо його заяви про алібі використовувати такий прийом – детально зафіксувати його свідчення про події дня, коли вчинено злочин, і запропонувати йому занести саме цю частину до протоколу. Це пояснюється тим, що людина фізично не може точно запам'ятати всіх фактів кожного прожитого дня, тому запам'ятовує найбільш яскраві з них. Зрозуміло, що злочин належить до розряду незвичайних подій, тому день, коли він був вчинений, краще запам'ятовується. Крім того, правопорушник, продумуючи алібі, прагне утримати в пам'яті обставини події. Слідчий у процесі допиту запитує в підозрюваного, чим пояснити той факт, що він так докладно запам'ятав якраз день учинення злочину, а дні, що йому передували та наступні, так погано запам'ятав. Зазначений прийом у більшості випадків дозволяє встановити навмисну неправду в показаннях підозрюваного [2, с. 195].

Необхідно уважно і чуйно стежити за психологічним станом допитуваного, за його поведінкою. Також у процесі допиту важливо встановити, яка була поведінка потерпілого чи потерпілих, а конкретно – чи не спровокували вони злочинні дії своєю поведінкою. На думку В.А. Журавля, прийомами, націленими на виявлення і виправлення добросовісної помилки у показаннях, вважають формулювання запитань у хронологічній,

логічній послідовності; зіставлення показань із точно встановленими доказами; постановка нагадуючих, доповнюючих, деталізуючих, уточнюючих запитань; пред'явлення речових і письмових доказів [6, с. 18-24].

Фіксація результатів допитів різних категорій осіб проводиться за допомогою протоколу. Іншими засобами є використання відео-, аудіозапису. Широкі можливості сучасних науково-технічних засобів – як цифрової аудіо- та відеоапаратури, переконливо свідчать про доцільність їх застосування у процесі одержання вербальної інформації під час проведення розслідування у кримінальному провадженні. Особливо під час допиту використання цих засобів набуває характеру однієї з необхідних обов'язкових умов, що забезпечує запобігання будь-яким порушенням прав й свобод підозрюваного.

Висновок. Підводячи підсумок, зазначимо, що правильне та своєчасне проведення допитів при розслідуванні злочинів проти моральності дозволяє виявити інформацію, що забезпечать притягнення до відповідальності правопорушників. У свою чергу, ефективність проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії буде залежати від ретельно проведеного підготовчого етапу, а також правильного та послідовного застосування тактичних прийомів. Серед тактичних прийомів, які застосовуються під час неї, слід виділити такі: психологічний контакт, спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій, деталізація показань з метою виявлення суперечностей, використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами, акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним, переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей, несподіване пред'явлення допитуваному речових доказів.

Бібліографічні посилання

1. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / Кол. авт. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.; За ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2001. 552 с.
2. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск.: Выш. шк., 1973. 368 с.
3. Следственные действия: учебник для магистров / М. В. Савельева, А. Б. Смушкин. Москва : Юрайт, 2012. 273 с.
4. Белкин Р.С. Тактика следственных действий. Москва : Новый Юрист, 1997. 176 с.
5. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии. Москва : Юрид. лит., 1976. С. 72-74.
6. Журавель В.А. Ситуационность тактических приемов при допросе потерпевшего // Криміналістика і судебна експертиза: збірник. Київ: Вища шк., 1985. Вип. 30. С. 18-24.

Надійшла до редакції 23.11.2018

SUMMARY

Siroukh I.V. Ensuring of suspects' rights during interrogation in the investigation of crimes against morality. The scientific article deals with some aspects of the investigation of criminal offenses on the facts creating or running brothels and procuring for fornication. The organizational and tactical interrogation of the producing for identification at the investigation of this crime is examined.

When investigating any criminal offense always held a number of investigative (detective) of action. One of the main among them are questioning different categories of persons. This is due to various factors. First, the most common verbal investigative (detective) of action. Secondly, during its conduct psychological contact that is desirable to establish with its members, will provide an opportunity to communicate with them in the future. Third, the procedural action specified in the initial stage of the investigation provides some information for the nomination versions, search for criminals and others. That is, the interrogation is very important to any criminal proceedings. Is no exception and investigation of crimes related to the establishment or maintenance of brothels and procuring.

Keywords: *creating or running brothels, tactical supply, interrogation, investigating acts.*